

საერთაშორისო ეკონომიკური ორგანიზაციების მნიშვნელობა და როლი გლობალურ პროცესებში

გოჩა ჭუბაბრია
სტუ დოქტორანტი

გლობალიზაციის პირობებში სახელმწიფო სულ უფრო და უფრო მეტად კარგავს ეკონომიკაზე ზემოქმედების ტრადიციულ ბერკეტებს. ეროვნულ მეურნეობათა მზარდი ურთიერთდამოკიდებულება ისეთი საგარეო ეკონომიკური პოლიტიკის გატარებას აიძულებს სახელმწიფოს, რომელიც პარტნიორი ქვეყნების პოზიციებსა და ტრანსნაციონალური სამეწარმეო კაპიტალის ინტერესებს უნდა ითვალისწინებდეს. ფინანსების მსოფლიო ბაზრებისა და საერთაშორისო სავალუტო-საკრედიტო ურთიერთობების ზვავისებურად განვითარებამ წამყვან ქვეყნებშიც კი გაართულა ეკონომიკის რეგულირება ნაციონალური ორგანოების მხრიდან. ასეთ პირობებში რეგულირების თანამედროვე მექანიზმების ძიებაში განსაკუთრებული როლი საერთაშორისო ეკონომიკურ ორგანიზაციებს (სეო) დაეკისრათ.

საერთაშორისო ორგანიზაცია საერთაშორისო თანამშრომლობის ორგანიზაციულ ფორმად გვევლინება. ასეთი ორგანიზაციების სისტემა ამჟამად 4 ათასზე მეტ საერთაშორისო სტრუქტურას მოიცავს, რომელთა შორის დაახლოებით 300 - მთავრობათშორისი ორგანიზაციაა. მთელი ამ სისტემის ცენტრში გაერო მოიაზრება. ორგანიზაციას საერთაშორისო სტატუსს ანიჭებს მის წევრ ქვეყნებს შორის გაფორმებული ხელშეკრულება, რომელშიც მოყვანილია ორგანიზაციის შექმნის მიზნები, მისი კომპეტენტური ორგანოები და სხვა ატრიბუტები (წესდება, წევრად მიღების წესი და სხვა). საერთაშორისო ორგანიზაციებს განსხვავებული სახელწო-

დებები შეიძლება ჰქონდეს, მაგალითად: ორგანიზაცია (ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების - ეთგო), ფონდი (საერთაშორისო სავალუტო - სსფ), ბანკი (მსოფლიო ბანკი), სააგენტო (ატომური ენერგიის) და ა.შ., რაც გავლენას არ ახდენს მათ სტატუსზე.

II მსოფლიო ომამდე საერთაშორისო ეკონომიკური ურთიერთობების მრავალმხრივ რეგულირებას სერიოზული ხასიათი არ ჰქონდა. ახლა მსოფლიო სამეურნეო კავშირების მრავალმხრივი რეგულირების აუცილებლობა განპირობებულია შემდეგი გარემოებებით:

- მსოფლიო ეკონომიკის გლობალიზაცია;
- საინვესტიციო ნაკადების ზრდა და ტნკ-ების საქმიანობის გაძლიერება;
- საქონლისა და მომსახურების ნაკადების ზრდა;
- ეროვნული კანონმდებლობების შეუთავსებლობა;
- სავალუტო-საფინანსო სტაბილურობის უზრუნველყოფის აუცილებლობა;
- დარგთაშორისი ეკონომიკური თანამშრომლობის კოორდინაცია;
- ქვეყნებს შორის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების განსხვავებული დონეების არსებობა.

თანამედროვე ეტაპზე მსოფლიო სამეურნეო კავშირების რეგულირებამ ხასიათი შეიცვალა, რაც განპირობებულია ეკონომიკური აგენტების შემადგენლობის შეცვლით. განსაკუთრებული გავლენა იქონიეს უმსხვილესმა ტრანსნაციონალურმა კომპანიებმა. ეს პროცესი განაპირობა ინტერნაციონალიზაციის შედეგად პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების ნაკადების გაძლიერებამ, რაც ტნკ-ების განვითარებას უწყობს ხელს. საერთაშორისო სავალუტო-საფინანსო ურთიერთობების განვითარებამ გამოიწვია მსოფლიო საფინანსო ბაზრის გადაქცევა ცენტრალურ სტრუქტურად, რომელიც განსაზღვრავს არა მარტო ქვეყნების, არამედ რეგიონების ეკონომიკურ და ფინანსურ მდგომარეობას. საერთაშორისო და რეგიონულ დონეებზე დაფინანსების სისტემის განვითარებამ საერთაშორისო დავალიანების ზრდა განაპირობა. სამეცნიერო—ტექ-

ნიკური რეგულაციის საფუძველზე შეიცვალა საწარმოო ძალების შინაარსი როგორც განვითარებულ, ისე განვითარებად ქვეყნებში, რამაც გამოიწვია ქვეყნების უთანაბრო განვითარება. მსოფლიო სამეურნეო პრობლემების რიცხვში შევიდა ბუნებათსარგებლობის და ეკოლოგიის პრობლემა, რომელიც ეკონომიკური ორგანიზაციების საქმიანობის ერთ-ერთ მთავარ მიმართულებად იქცა. მსოფლიო სამეურნეო კავშირების რეგულირებაში მთავარი მნიშვნელობა ენიჭება სამეწარმეო საქმიანობას, რომელიც ემყარება ეროვნული კანონმდებლობების სრულყოფას, ფინანსური დახმარების უზრუნველყოფას, მცირე ბიზნესის პროექტების მხარდაჭერას და ა.შ.

საერთაშორისო ეკონომიკური ურთიერთობების რეგულირების ტრადიციული მეთოდიდან გლობალური ეკონომიკის მართვის ახალ მექანიზმზე გადასვლა II მსოფლიო ომის დამთავრებისთანავე დაიწყო. ამ დროს შეიქმნა საერთაშორისო ორგანიზაციების მთელი ქსელი, რომლებსაც პოლიტიკური და სამეურნეო-ეკონომიკური ცხოვრების ცალკეული ასპექტების მართვის უფლებამოსილებათა ნაწილი გადაეცა. მათ შორის ძირითადი ორგანიზაცია გაერო თავისი ეკონომიკური ორგანოების განმტოებული სისტემით, სსფ, მსოფლიო ბანკი (რეკონსტრუქციისა და განვითარების საერთაშორისო ბანკი) და ყოფილი გენერალური შეთანხმება ტარიფებსა და ვაჭრობაზე- ამჟამინდელი მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაცია (მსო).

XX ს. II ნახევრიდან გლობალური ეკონომიკის ზეეროვნული რეგულირების სისტემაში აშკარად გამოიკვეთა ორი მთავარი მიმართულება:

➤ საერთაშორისო ეკონომიკური თანამშრომლობის პირობებისა და პარამეტრების- ვაჭრობის რეჟიმების, მოცულობების, ნომენკლატურის, ინვესტიციების, ეკონომიკური და ტექნიკური თანამშრომლობის პირობებისა და შინაარსის, შრომითი მიგრაციის და ა.შ. რეგულირება;

➤ გლობალური ეკონომიკის ყველა მონაწილისათვის სამეურნეო ურთიერთობების განხორციელების წესების უნიფიკაცია. აქ იგულისხმება ყიდვა-გაყიდვის ხელშეკრულებების, საწარმოო-ტექნიკური თანამშრომლობის, საერთაშორისო ანგარიშსწორების

ფორმების, სატვირთო გადაზიდვების და ა.შ. უნიფიკაცია.

პირველ შემთხვევაში იყენებენ ისეთ ინსტრუმენტებს, როგორიცაა სამთავრობათშორისო (მ.შ. რეგიონული) სავაჭრო ხელშეკრულებები, საქონელმომოქცევასა და თანამშრომლობის სხვა ფორმებზე მიღწეული შეთანხმებები, მეორეში კი - კონვენციებს, ტიპურ კონტრაქტებს და სხვა სახელმძღვანელო დოკუმენტებს.

სეო-ები უდიდეს როლს თამაშობენ ქვეყნების სამეურნეო და პოლიტიკურ-ეკონომიკური საკითხების გადაჭრაში და ერთობლივ საწარმოო-სამეურნეო საქმიანობაში. მათი მეშვეობით შესაძლებელი ხდება ძალისხმევის გაერთიანება და მატერიალური, ფინანსური, ინფორმაციული და ადამიანისეული რესურსების თავმოყრა გლობალური სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემების მოსაგვარებლად.

საერთაშორისო ეკონომიკური ორგანიზაციები ორ დონეზე შეგვიძლია განვიხილოთ: მაკრო- და მიკროდონეებზე. მაკროდონეზე სეო-ების რეალიზაციის მექანიზმია საერთაშორისო ეკონომიკური ხელშეკრულებები და შეთანხმებები, საერთაშორისო ვაჭრობის ორგანიზაციები და მათი ის საქმიანობა, რომელიც საერთაშორისო ეკონომიკური ურთიერთობების განვითარების კოორდინაციისკენაა მიმართული.

მიკროდონეზე სეო-ბის საქმიანობა ნაციონალური ეკონომიკური ერთეულების ფუნქციონირების ის განსაკუთრებული ფორმაა, რომელიც შრომის საერთაშორისო დანაწილებას ეყრდნობა და საგარეო ეკონომიკურ კავშირურთიერთობებზეა ორიენტირებული. ამ დონეზე საერთაშორისო ეკონომიკური ორგანიზაციების საქმიანობის განხორციელების მექანიზმი მოიცავს საერთაშორისო მარკეტინგის და საგარეო ეკონომიკური საქმიანობის ორგანიზაციისა და ტექნიკის სისტემას.

საერთაშორისო ეკონომიკური ორგანიზაციების ხაზით შთამბეჭდავი ფულადი სახსრები მოძრაობს, რითაც ისინი მნიშვნელოვნად მოქმედებენ გლობალურ ეკონომიკაზე და მთლიანად აკონტროლებენ ქვეყნებს შორის მიმდინარე პროცესებს.

2005-2009 წლებში ძირითადი საერთაშორისო ეკონომიკური ორგანიზაციების ფულადი ბრუნვა ასეთ სურათს იძლეოდა:

ორგანიზაციის დასახელება	2005	2009	გადახრა, მლრდ.დოლ.	
			აბსოლუტური	ფარდობითი, %
ნავთობის ექსპორტიორი ქვეყნების ორგანიზაცია	257	447	190	174
მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაცია	602	1072	470	178
საერთაშორისო სავალუტო ფონდი	298	210	-88	70,5
მსოფლიო ბანკი	73	46	-27	63
ევროპის რეკონსტრუქციისა და განვითარების ბანკი	51	54	+3	105,9
საერთაშორისო სავალუტო ბირჟები	39	55	+16	141

საერთაშორისო ეკონომიკური სტრუქტურების განვითარების თანამედროვე ტენდენციებია გლობალურ ეკონომიკურ პროცესებზე მათი გავლენის თანდათანობით გავრცელება და ერთმანეთს შორის კავშირების მრავალფეროვანი ჯაჭვის განმტკიცება. მიჩნეულია, რომ ამ სტრუქტურების ძალისხმევის გარეშე მცირე სახელმწიფოებს გაუჭირდებოდათ თავიანთი პოზიციების დაცვა ძლიერი ქვეყნების წინაშე (თუმცა, არსებობს ამის საპირისპირო მოსაზრებაც, რომლის მიხედვითაც ეს სტრუქტურები უსარგებლო და, ზოგჯერ, მავნე ორგანიზაციებადაც კი ითვლება).

გლობალური ეკონომიკის რეგულირების თანამედროვე მექანიზმის ხასიათი მრავალმხრივია და მას სამი ძირითადი ტიპის სუბიექტები იყენებენ: ეროვნული სახელმწიფოები და მათი ბლოკები, გლობალური კაპიტალის სტრუქტურები და საერთაშორისო ეკონ-

ომიკური ორგანიზაციები. ეს ორგანიზაციები უკვე ნახევარ საუკუნეზე მეტია ფუმნქციონირებენ და რამდენიმე ეტაპი გამოიარეს.

პირველ ეტაპზე, რომელიც 1950-იანი წლების ბოლომდე გაგრძელდა, მოხდა ისეთი ორგანიზაციების დაფუმნება, როგორიცაა სსფ, მსოფლიო ბანკი, გენერალური შეთახმება ტარიფებსა და ვაჭრობაზე და ევროპის ეკონომიკური თანამშრომლობის ორგანიზაცია.

მეორე ეტაპზე (1960-იანი წლები) გაჩნდა ისეთი ახალი სტრუქტურები გაეროს ფარგლებში, რომლებსაც დაევაღათ ახალგაზრდა სახელმწიფოებთან ურთიერთობა. მათ ძირითად ამოცანებად იქცა საერთაშორისო ვაჭრობის ახალი კონცეფციებისა და პრინციპების შემუშავება, სამრეწველო პოლიტიკის კოორდინაცია, ეკონომიკური და ტექნიკური დახმარების განწევა განვითარებადი ქვეყნებისათვის; მსოფლიო ბანკში ჩამოყალიბდა ახალი ქვედანაყოფები- განვითარების საერთაშორისო ასოციაცია და საერთაშორისო საფინანსო კორპორაცია. მათი მოღვაწეობის სფერო გახდა განვითარებად ქვეყნებში კერძო მენარმეობის დაფინანსება და მათ შორის უღარიბესების შეღავათიანად დაკრედიტება.

მესამე ეტაპი მოდის 1970-იან წლებზე, რომლებსაც ახასიათებს თანაბარუფლებიანობის საფუძველზე საერთაშორისო ეკონომიკური ერთიერთობების გადანყობისთვის ბრძოლა. ამას მოჰყვა სსფ-ის როგორც მსოფლიო სავალუტო სისტემის რეგულატორის ფუნქციის ჩანაცვლება ერთ-ერთი მთავარი კრედიტორისა და დაკრედიტების კოორდინატორის, აგრეთვე, მოვალე ქვეყნების გადახდისუნარიანობის გარანტის ფუნქციით.

თანამედროვე, მეოთხე ეტაპი XX ს. 90-იან წლებში დაიწყო და, პირველ რიგში, ახალ გეოპოლიტიკურ ვითარებას უკავშირდება. კერძოდ, სოციალისტური ბანაკის დაშლამ სერიოზული ეკონომიკური პრობლემების მქონე სხვა „მოთამაშეები“ გამოიყვანა არენაზე, რითაც გაღრმავდა პოლარიზაცია და ქვეყნების ფენებად დაყოფა განვითარების დონის მიხედვით. გლობალიზაციამ ბიძგი მისცა ახალი მსოფლიო წესრიგის დამკვიდრებას, რომელშიც ქვეყნებისა და მთელი რეგიონების როლსა და ადგილს წამყვანი ქვეყნების ჯგუფი ადგენს აშშ-ის მეთაურობით. ეს ის გამოწვევაა, რომელ-

ზეც არ შეიძლება რეაქცია არ ჰქონოდათ სეო-ებს. მისი ერთ-ერთი პირველი შედეგი მსო-ს დაფუძნება იყო, რომელიც გლობალური სავაჭრო რეჟიმის ძირითადი რეგულატორი გახდა.

დღეს სეო-ების სისტემა შეგვიძლია წარმოვიდგინოთ იმ პირამიდის სახით, რომლის საფუძველსაც ქმნიან გაეროს სისტემის მრავალრიცხოვანი სპეციალიზებული ინსტიტუტები და სისტემის გარეშე მყოფი (ან რეგიონული) ორგანიზაციები. უფრო მაღალი საფეხური უჭირავთ გლობალურ ორგანიზაციებს - სსფ-ს, მსოფლიო ბანკს, მსო-ს და ეუთო-ს. პირამიდის წვეროზე იმყოფება სამართლებრივად ნახევრადფორმალური, მაგრამ რეალურად გავლენიანი ორგანიზაცია „დიდი რვიანი“.

აღსანიშნავია, რომ მსოფლიოში დღემდე ინარჩუნებს პოზიციებს მსოფლიო ეკონომიკის რეგულირებისადმი გლობალისტური მიდგომა; დასავლელი იდეოლოგიები ამ ბოლო ათწლეულებში მომეტეხულ პროპაგანდას უწევენ ქვეყნების სამეურნეო რეგულირების დაჩქარებულ ჰომოგენიზაციაზე დაფუძნებულ მის ნეოლიბერალურ ვარიანტს, თანაც განვითარების მთავარ რეგულატორად გვიხახავენ სტიქიურ საბაზრო მექანიზმს, სუვერენიტეტის დაკარგვას კი-ობიექტურ აუცილებლობად. ამ მოდელის მთავარ პოსტულატებს აქტიურად წერგავდნენ პრაქტიკაში არა მარტო ცალკეული ქვეყნები, არამედ სეო-ებიც, რომლებიც ე.წ. „ვაშინგტონის კონსენსუსის“ იდეებსა და მიზანდასახულობებს ეყრდნობოდნენ.

ამის შედეგად მსოფლიოში მოხდა კარდინალური ცვლილებები, რაც გამოვლინდა საქონლისა და მომსახურების მოძრაობის გზაზე არსებული ბარიერების შესუსტებით, კაპიტალის გატანის მასშტაბის ზრდით, ფინანსების ბაზრების გლობალური გაფართოებით, ბაზრის ცალკეული სეგმენტების რეგულირების უნიფიცირებით. ამავე დროს, პრაქტიკამ აჩვენა, რომ პოსტინდუსტრიულ ქვეყნებში სახელმწიფოს ეკონომიკური როლის შესუსტების ვარაუდი არ გამართლდა. შეიცვალა მხოლოდ მისი ფუნქციები ეკონომიკაზე ზემოქმედების ირიბი ბერკეტების და საერთაშორისო კონკურენციაში გამარჯვებისათვის ბრძოლის გაქტიურების სასარგებლოდ. დღეს ამას ყველა ეკონომიკური სკოლა და მიმდინარეობა აღიარებს, მათ შორის- ნეოლიბერალურიც, თუმცა კი, მათ განსხვავე-

ბუღალდ ესმით ეკონომიკურ ცხოვრებაში სახელმწიფოს ჩარევის საზღვრები.

ნეოლიბერალური მოდელის გაბატონებამ მისი მრავალი პოსტულატის გადახედვისკენ უბიძგა სეო-ებს და ე.წ. „პოსტვარშინგტონურ კონსესუსამდე“ მიგვიყვანა, რომელშიც შეიცვალა ნეოლიბერალური პოლიტიკის ზოგიერთი ინსტრუმენტი, კერძოდ კი- რეკომენდაციები ინფლაციის დათრგუნვის გზით ფინანსური სტაბილიზაციის, ვაჭრობისა და ფინანსების ბაზრების ლიბერალიზაციის, საგარეო ვალის რესტრუქტურისა და ა.შ. შესახებ, რომლებშიც საგრძნობლად იმატა სოციალურმა ელემენტებმა.

გლობალური ფინანსური სისტემის არამდგრადობამ და კრიზისებმა განსაკუთრებული როლი ითამაშეს საერთაშორისო ფინანსური ორგანიზაციების ტრანსფორმაციის მომწიფებაში. კერძოდ, 1989 „დიდი შვიდეულის“ ინიციატივით შეიქმნა უკანონო სავალუტო ოპერაციებთან ბრძოლის საერთაშორისო ორგანიზაცია (ე.წ. **GAFF**), არსებულმა ორგანიზაციებმა კი გაამკაცრეს კრედიტების გაცემის წესი, რამაც ხელი შეუწყო რეცესიონტი ქვეყნების ბიუროკრატიული სტრუქტურების კორუფციის შეზღუდვას. ამკარაა, რომ ნაციონალური თუ გლობალური ეკონომიკის ფუნქციონირებაში სეო-ების როლის ზრდა შეუქცევადი პროცესია, რასაც ობიექტურად განაპირობებს სახელმწიფოთაშორისი რეგულირების საჭიროების მატება გლობალიზაციის პირობებში.

დღეს ბევრი სეო იძულებულია გაააქტიუროს ჩარევა გლობალურ ეკონომიკურ პროცესებში, რათა შეარბილოს მათი როგორც გამოვლენილი, ისე პოტენციური უარყოფითი შედეგები. ბოლო ხანს სულ უფრო და უფრო ამკარა ხდება, რომ ეკონომიკის გლობალიზაციას მრავალი სოციალური და ეკოლოგიური საფრთხე სდევს თან- უმუშევრობა, ხელფასის კლება, ცხოვრების ტრადიციული წესის რღვევა, გარემოს დაზიანება. ამიტომ საერთაშორისო ეკონომიკურ ორგანიზაციებს კორექტივები შეაქვთ თავიანთ საქმიანობაში, რაც მიზნად ისახავს გლობალური ეკონომიკის იმ სფეროების რეგულირების ოპტიმიზაციას, რომლებიც ტექნოლოგიურ პროგრესს, ტრანსნაციონალურ მენარმეობას, საერთაშორისო ვაჭრობასა თუ გლობალურ ფინანსებს უკავშირდება. ამას,

სავარაუდოდ, წარმატებით გაართმევენ თავს სსფ, მსოფლიო ბანკი, მსო და ეთგო, რომლებიც ეკონომიკური ცხოვრების ცალკეული ასპექტების რეგულირებიდან თანდათანობით გადაერთნენ საბაზრო ეკონომიკის ქვეყნების საერთო ეკონომიკური სტრატეგიის შემუშავებასა და კოორდინაციაზე.

გლობალიზაცია, ერთი მხრივ, სულ უფრო აფართოებს ეროვნულ ეკონომიკათა თანამშრომლობას, ხოლო, მეორე მხრივ, მსგავს პრობლემებს უჩენს მათ. სწორედ ეს აიძულებს ზოგიერთ საერთაშორისო ორგანიზაციას, მაგალითად, ეთგო-ს, სულ უფრო შორს გასცდეს რეგულირების ტრადიციული სფეროების საზღვრებს, გადანვდეს განვითარებად და გარდამავალი ეკონომიკის მქონე ქვეყნებს, გლობალური გახადოს ეკონომიკური მონიტორინგი და პროგნოზირება. საჭირო გახდება ყველა საერთაშორისო ეკონომიკური ორგანიზაციის თანამშრომლობის ხარისხის გაძლიერება, მათი ერთობლივი სამეცნიერო და პრაქტიკული საქმიანობა მიმდინარე გლობალური ცვლილებების ნეგატიური შედეგების განჭვრეტის, შეფასებისა და აღკვეთის მიზნით.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ე. ლეკიაშვილი. საერთაშორისო და რეგიონული ეკონომიკური ორგანიზაციები. თსუ, 2012.
2. Мазурова Е. К. МЭО в системе регулирования МХС. М., 2003.
3. МЭО как регулирующие органы в мировой экономике.-allbest.ru/international/00193425_0.html.
4. Мовсесян А.Г. Огневцев С. М. Мировая экономика. М., Финансы и статистика, 2008.
5. Глобальное экономическое регулирование. М., магистр, 2009.